

Työpaperi 4/2023

Selvitys koira-avusteisen työskentelyn mahdollisuuksista lasten oikeus- psykologisissa haastatteluissa ja psyko- sosiaalisen tuen kontekstissa

Anna Niemi
Barnahus-hanke

Tiivistelmä

Anna Niemi. Barnahus-hanke. Selvitys koira-avusteisen työskentelyn mahdollisuuksista lasten oikeuspsykologisissa haastatteluissa ja psykososiaalisen tuen kontekstissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 4/2023. 22 sivua. Helsinki 2023. ISBN 978-952-408-017-0 (verkkójulkaisu)

Tämä selvitys on toteutettu osana THL:n koordinoimaa Barnahus-hanketta, jonka yhtenä tavoitteena on lapsirikostutkinnassa toteutettavien lasten haastatteluiden lapsiystävällisyyden lisääminen. Alahankkeessa (OYS) selvitetään, voidaanko lasten haastatteluiden lapsiystävällisyyttä lisätä eläinavusteisesti, esimerkiksi haastattelussa mukana olevan koiran avulla. Hankkeessa pilotoidaan tukikoiran käyttämistä lasten haastatteluissa. Tavoitteena on saada haastattelutilanne lapsiystävällisemmäksi erityisesti niille lapsille ja nuorille, jotka kokevat jännittyneisyyttä tai ahdistusta haastattelutilanteessa. Selvitys kuvaa toiminnan mahdollisuuksia ja toiminnan aloitusvaiheessa huomioitavia tekijöitä. Pilotti on alkanut koiran ja ohjaajan työharjoitteluvaiheella, joka on tämän selvityksen valmistumisen aikaan vielä kesken.

Sammanfattning

Anna Niemi. Barnahus-projekt. Selvitys koira-avusteisen työskentelyn mahdollisuuksista lasten oikeuspsykologisissa haastatteluissa ja psykososiaalisen tuen kontekstissa. [Utredning om potentialen hos hundassisterat arbete vid rättspsykologiska intervjuer av barn och i samband med psykosocialt stöd.] Institutet för hälsa och välfärd (THL). Arbetsdokument 4/2023. 22 sidor. Helsingfors 2023. ISBN 978-952-408-017-0 (nätpublikation)

Denna utredning har genomförts som en del av Projektet Barnahus som koordineras av THL. Ett av målen med projektet är att öka barnvänligheten i intervjuerna med barn i barnbrottsutredningar. I delprojektet (OYS) utreds om barnvänligheten i intervjuer med barn kan ökas med hjälp av djur, till exempel genom att en hund deltar i intervjun. I projektet pilottestas användningen av stödhund i intervjuer med barn. Målet är att göra intervjusituationen mer barnvänlig i synnerhet för de barn och unga som upplever spänning eller ångest i intervjusituationen. Utredningen beskriver verksamhetens möjligheter och faktorer som bör beaktas när verksamheten inleds. Pilotprojektet har inletts med en träningsfas för hunden och handledaren, som fortfarande pågår när denna rapport skrivs.

Abstract

Anna Niemi. Barnahus project. Selvitys koira-avusteisen työskentelyn mahdollisuuksista lasten oikeuspsykologisissa haastatteluissa ja psykososiaalisen tuen kontekstissa. [A report on the potential of dog-assisted work in forensic psychology interviews with children and in the context of psychosocial support.] Finnish Institute for Health and Welfare (THL). Discussion Paper 4/2023. 22 pages. Helsinki, Finland 2023. ISBN 978-952-408-017-0 (online publication)

This report has been created as part of the Barnahus project coordinated by the Finnish Institute for Health and Welfare, one of the objectives of which is to increase the child-friendliness of child interviews conducted in child crime investigations. A sub-project (OYS) investigates whether the child-friendliness of interviews with children can be increased with animal assistance, for example, with the help of a dog in the interview. The project will pilot the use of support dogs in interviews with children. The aim is to make the interview situation more child-friendly, especially for children and young people who feel nervous or anxious in the interview situation. The report describes the possibilities of such activities and the factors to be taken into account at the start. The pilot has started with a training phase for the dog and the handler, which is still ongoing at the time of writing this report.

Sisällys

Tiivistelmä.....	2
Sammanfattning.....	3
Abstract	4
1 TAUSTAA LYHYESTI.....	6
1.1 Eläimen myönteinen vaikutus ihmiseen.....	6
1.2 Eläinavusteisuuden määritelmää	6
1.3 Koira-avusteisen työskentelyn vaikutuksista	7
2 TUTKIMUKSIA KOIRA-AVUSTEISISTA HAASTATTELUISTA	9
2.1 Tukikoira työkaluna lapsitodistajien kontaktin luomisessa ja todistajan luotettavuudessa.....	9
2.2 Oikeuspsykologiset haastattelut lapsiin kohdistuneissa seksuaali- rikosepäilyissä: Tutkimuksia eläinavusteisen intervention vaikutuksista stressin biomarkkereihin	9
2.3 Koira-avusteinen haastattelu tuki negatiivisten elämäntapahtumien mieleen palauttamista.....	10
2.4 Koira-avusteinen rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa	10
2.5 Tukikoiran hyödyntäminen lasten kuulusteluissa	11
3 KOIRA-AVUSTEISTA TYÖSKENTELYÄ SUOMESSA JA MUUALLA.....	12
3.1 Eläinavusteinen toiminta Suomessa	12
3.2 Koira-avusteisen työskentelyn käytänteitä sekä pilotteja.....	12
3.3 Koiria oikeussaleissa ja Barnahus-keskuksissa Yhdysvalloissa	13
4 ELÄINAVUSTEINEN TYÖSKENTELY KÄYTÄNNÖSSÄ.....	14
4.1 Ohjaajan vastuut	14
Ammatillisuus.....	14
Asiakas.....	14
Koira	14
4.2 Työskentelyyn vaadittavat suunnitelmat.....	16
Infektioiden torjunta	16
Tila- ja kulkuväyläsuunnittelu	16
Omavalvontasuunnitelma	17
Riskikartoitus	18
5 LOPUKSI.....	19
LÄHTEET	20
LIITE	22

1 TAUSTAA LYHYESTI

1.1 Eläimen myönteinen vaikutus ihmiseen

Koiran koskettaminen ja jo pelkkä koiran läsnäolo nostavat endorfiinin, oksitosiinin ja dopamiinin tasoja, mikä rauhoittaa sekä ihmistä että eläintä. Useissa tutkimuksissa on todettu, että koiran läsnäolo laskee ihmisen stressihormonin eli kortisolin tasoa sekä alentaa verenpainetta ja sykettä (esim. Beetz ym. 2012a). Potentiaalisesti jännitteitä sisältävissä tapaamisissa (esim. lastensuojelu, psykiatria), joihin saattaa liittyä monenlaisia erilaisia tunteita ja stressiä, eläin on pelkällä läsnäolollaan vaikuttanut tilanteeseen myönteisesti ja helpottanut vuorovaikutusta osapuolten välillä edistämällä turvallisen ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntymistä.

Eläimet voivat auttaa ihmisiä oppimaan vuorovaikutustaitoja ja auttaa heitä ymmärtämään käyttötään. Eläinten antama palaute on hyödyllistä, koska niiden reagointi on suoraa, vilpittöntä ja välittöntä. Esimerkiksi autistiset henkilöt, joilla on vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa, pystyvät toimimaan helpommin esimerkiksi koiran kanssa, sillä koira kommunikoi selkeästi ja sitä on helppo tulkita. (mm. Solomon 2010; Kiuru 2020; Yli-Viikari 2022.)

Eläinavusteista toimintaa suhteessa lasten erilaisiin tarpeisiin on tutkittu kansainvälisesti jo varsin paljon. Meta-analyysitasoista näyttöä hyödyistä on esimerkiksi traumaperäisen stressihäiriön hoidon (Hediger ym. 2021) ja kivun kokemuksen hallinnan (Zhang ym., 2021) osalta, joskin laadukasta tutkimustietoa on vielä vähän.

1.2 Eläinavusteisuuden määritelmää

Eläinavusteinen interventio (AAI = Animal Assisted Intervention) on yläkäsite, joka sisältää kaiken eläinavusteisen toiminnan. Toiminta jaetaan *ammattilliseen eläinavusteiseen työskentelyyn* ja yleensä vapaaehtoisuuteen perustuvaan *eläinavusteiseen toimintaan*. Yhteistä kaikelle AAI-toiminnalle on, että sitä toteuttavien ohjaajien ja eläinten tulisi aina olla tarkoituksenmukaisesti riittävän koulutettuja tehtäväänsä, minkä lisäksi eläimen soveltuvuus tulisi olla asianmukaisesti varmistettu. Kansainväliset kattojärjestöt (esim. IAHAIO¹, AAI²) jaottelevat ja määrittelevät eläinavusteista työskentelyä muun muassa tavoitteiden ja osaamisen näkökulmasta. Tässä selvityksessä käytetään jaottelua, joka on Suomessa yleisimmin käytetty (esim. Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry³).

Eläinavusteinen terapia (AAT Animal Assisted Therapy) tarkoittaa tavoitteellista toimintaa siten, että eläin on keskeinen osa hoitoprosessia. Koiran ohjaaja on koulutettu sosiaali- tai terveydenhuollon asiantuntija, jolla on oikeus tehtävän mukaisesti vaadittavaan ammattinimikkeeseen (lailistettu psykoterapeutti). Käynnit ovat ennalta suunniteltuja ja sovittuja.

Eläinavusteinen opetus ja kasvatus (AAE Animal Assisted Education) on eläimeen perehtyneen opettajan tavoitteellista toimintaa, jota voi tehdä tavallisessa koulussa tai eläinavusteisen terapian koulutuksen saanut opettaja erityiskoulussa tai -luokassa.

1 <https://iahaio.org/>

2 <https://aai-int.org/>

3 <http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/kktry/>

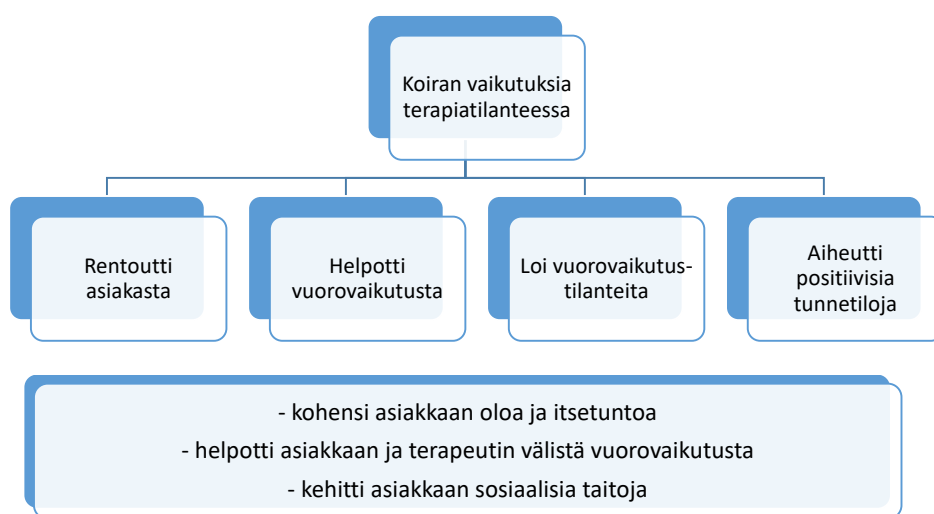
Eläinavusteinen sosiaalityö (AASW Animal Assisted Social Work) on ammatillista eläinavusteista sosiaalialan työtä. Työskentely on tavoitteellista ja dokumentoitua. Tähän työmuotoon voidaan rinnastaa myös tiettyjä kuntoutus- tai hoitoalan eläinavusteisen työskentelyn muotoja. Koiran ohjaaja on koulutettu sosiaalihuollon asiantuntija, jolla on oikeus tehtävän mukaisesti vaadittavaan ammattinimikkeeseen (laillistettu sosiaalityöntekijä tai sosionomi).

Eläinavusteinen toiminta (AAA Animal Assisted Activity) voi perustua vapaaehtoistyöhön ja mahdollistaa esimerkiksi motivoivia, kasvatuksellisia ja/ tai hoidollisia työskentelymuotoja. Toiminta ei ole välttämättä tavoitteellista, ja käynnit voivat pohjautua spontaanisuuteen, kuten kaverikoira-vierailut ikäihmisten palveluissa tai lukukoirien käyttäminen kirjastoissa. Ohjaaja voi olla koulutettu ammattilainen, mutta myös vapaaehtoistyöntekijä, joka ei työskentele sosiaali- ja terveysalalla. Eläinavusteisen toiminnan toteuttamisen suhteen ei ole vastaavanlaisia vaatimuksia kuin ammatillisessa työskentelyssä.

1.3 Koira-avusteisen työskentelyn vaikutuksista

Tutkimustietoa koiran vaikutuksista lasten kanssa työskenneltäessä löytyy runsaasti mm. terapiatyöskentelyyn liittyen (esim. Shuck ym. 2015, O’Haire ym. 2015, Germone ym. 2019). Yli-Viikarin tutkimuksessa (2022) tarkasteltiin eläin- ja luontoavusteisuutta lasten ja nuorten tukipalveluissa lastensuojelun kontekstissa. Tutkimuksessa tunnistettiin eläinavusteisen työskentelyn vaikuttavuuden osatekijöiksi mm. rauhoittuminen ja psyykkisen turvan kokeminen sekä tuki vuorovaikutukseen ja nähdyksi tulemisen kokemukseen.

Tutkimukset osoittavat eläinavusteisuuden helpottavan ja tehostavan työskentelyä lapsen kanssa riippumatta toimintaympäristöstä. Huomionarvoista on, että lasten kokemukset esimerkiksi psykoterapiakäynneistä paranivat, jos mukana oli koira. Tutkimuksen mukaan lapset pysyivät myös paremmin mukana terapiakäynnin keskusteluaiheissa koiran ollessa läsnä, minkä lisäksi lapset olivat motivoituneempia työskentelyyn. Koirasta koettiin olevan hyötyä stressinsäätelyssä vaikeassa tilanteessa. Tutkittaessa lapsia, joilla oli vaikeuksia ottaa vastaan toisten ihmisten apua stressin säätelyssä, todettiin heidän hyötyvän koiran läsnäolosta jopa enemmän kuin ystävällisen aikuisen läsnäolosta. (Martin & Farnum, 2002; Tiitola, 2012; Beetz ym. 2012b.)

Kuvio 1: Koiran vaikutuksia terapiatilanteessa (mm. Parish-Plass 2008, Tiitola 2012)

Pietarinen (2017) tutki koira-avusteista työskentelyä opiskeluhuollon kuraattorin työssä. Psykkinen hyvinvointi, eläimen läsnäolosta koettu sosiaalinen tuki sekä sosiaalisten taitojen vahvistuminen nostettiin tutkimuksessa esille tekijöinä, joihin koiralla oli vaikutusta asiakastyössä. Koira-avusteisesta työskentelystä kysyttäessä yläkouluikäisten vastauksissa toistuivat useimmin kokemukset mielialan paranemisesta, vuorovaikutuksen helpottumisesta, koiran rauhoittavasta vaikutuksesta sekä koiran tarjoamasta sosiaalisesta tuesta. Pietarisen mukaan eläinavusteisuuden voi ajatella tuovan lisäarvoa ammatillaisen tekemään työhön.

Useissa tutkimuksissa (mm. Parish-Plass 2008, Solomon 2010, Beetz ym 2012a, Tiitola 2012, Pietarinen 2017, Yli-Viikari 2022, UCLA 2021) on todettu eläimen vaikuttavan myönteisesti työskentelyyn tai asiakkaan kokemukseen työskentelystä monin eri tavoin. Seuraavaan kuvioon (Kuvio 2.) on teemoiteltu tutkimuksissa useimmin mainitut koira-avusteisen työskentelyn vaikutukset vuorovaikutuskokemuksen näkökulmasta.

Kuvio 2: Koira-avusteisen työskentelyn vaikutukset teemoiteltuna vuorovaikutuskokemuksen näkökulmasta

2 TUTKIMUKSIA KOIRA-AVUSTEISISTA HAASTATTELUISTA

2.1 Tukikoira työkaluna lapsitodistajien kontaktin luomisessa ja todistajan luotettavuudessa

Tutkimuksessa (Spruin et al., 2020) selvitettiin yhteensä 70 oikeudellisen asiantuntijan näkemyksiä oikeudellisessa kontekstissa käytetyistä tukikoirista lasten haastatteluiden yhteydessä. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli kokemuksia lasten haastatteluista sekä koira-avusteisesti, että ilman koira. Tutkimus toteutettiin verkkovälitteisellä kyselyllä Pohjois-Amerikassa. Kysely koostui sekä kvalitatiivisesta että kvantitatiivisesta osiosta. Kvalitatiivinen osio sisälsi kysymyksiä esimerkiksi kyselyyn vastanneiden työkokemuksesta, koira-avusteisten haastatteluiden määrästä ja yksityiskohtaisista kokemuksista koira-avusteiseen työskentelyyn liittyen. Kvantitatiivinen osio koostui todistajan luotettavuuteen sekä haastattelijan ja todistajan välisen kontaktin luomiseen liittyvistä kysymyksistä. Todistajan luotettavuuden osalta kysyttiin esimerkiksi kommunikaatioon, ristiriidattomaan kertomukseen ja todistajan vointiin liittyviä asioita. Kontaktin luomiseen liittyen kysyttiin muun muassa lapsen hyvinvoinnista, motivaatiosta, yhteistyökyvystä, keskittymisestä sekä luottamuksen rakentumisesta haastattelijan kanssa. Jokaiseen kysymykseen vastattiin Likert-asteikolla. Kyselyyn vastanneista kaikki (100 %) olivat sitä mieltä, että koiralla oli rentouttava vaikutus todistajaan haastattelutilanteissa. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki vastaajat (98,6 %) kokivat koiran edistäneen todistajan emotionaalista hyvinvointia ja mahdollistaneen paremman kontaktin haastattelijan ja todistajan välille. Vain yksittäiset vastaajat (2,9 %) olivat eri mieltä siitä, että koira olisi auttanut todistajaa yhteistyöhön haastattelussa. Tutkimustuloksissa korostettiin tukikoiran positiivisia vaikutuksia kontaktin luomiseen ja todistajan luotettavuuteen, minkä lisäksi koira edesauttoi luomaan rikosprosessista positiivisemmän kokemuksen todistajille.

2.2 Oikeuspsykologiset haastattelut lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikosepäilyissä: Tutkimuksia eläinavusteisen intervention vaikutuksista stressin biomarkkereihin

Yhdysvalloissa tutkittiin (Krause-Parello & Friedmann, 2014) eläinavusteisen intervention vaikutuksia tiettyihin stressin biomarkkereihin lasten oikeuspsykologisissa haastatteluissa tutkittaessa seksuaalirikosepäilyjä. Tutkimus perustui Therapy Animals Supporting Kids (TASK) -ohjelman suositukseen terapiaeläinten käytöstä lasten oikeuspsykologisissa haastatteluissa. Tutkimukseen osallistuneet lapset jaettiin koira-avusteisesti haastateltavaan (AAI) ryhmään ja kontrolliryhmään, jota haastateltiin ilman koiran läsnäoloa. Kaikille haastateltaville tehtiin tutkimusmittaukset ennen haastatteluita ja haastatteluiden jälkeen. Tutkimuksessa ei huomioitu seksuaalirikosepäilyjen tekotavan tai muiden yksityiskohdienten vaikutusta tuloksiin. Tutkimustulokset osoittivat, että eläinavusteinen interventio vaikutti positiivisesti (i. stressin oireita lieventävästi) haastateltavien stressiä mittaaviin indikaattoreihin verrattuna kontrolliryhmään. Tutkijat suosittelivat tutkimustulosten perusteella eläinavusteisen intervention käyttämistä stressiä vähentävänä menetelmänä lasten kanssa työskenneltäessä.

Myöhemmin tutkittiin uudelleen koira-avusteisen intervention vaikutuksia stressin biomarkkereihin lasten oikeuspsykologisissa haastatteluissa niin ikään seksuaalirikosepäilyjä tutkittaessa (Krause-Parello & Gulick, 2015). Edellä kuvatun tutkimuksen tavoin, tutkimus perustui TASK-ohjelman suositukseen. Edellisestä tutkimuksesta poiketen, tutkimuksessa otettiin huomioon seksuaalirikosepäilyjen tekotapa mittaustuloksia analysoitaessa. Intervention vaikutuksia tutkittiin jakamalla lapset eläinavusteisen intervention (AAI) ryhmään ja kontrolliryhmään sekä mittaamalla lapsilta stressin biomarkkereita oikeuspsykologisten haastatteluiden yhteydessä. Tutkimuksessa todettiin, että kontrolliryhmän (ei eläinavusteista haastattelua) lapsilla oli korkeampi syke haastattelun alkaessa kuin AAI-ryhmän lapsilla. Lisäksi kontrolliryhmän lasten keskuudessa oli merkittäviä eroja sydämen lyöntitiheydessä riippu-

en siitä, *millaisesta* seksuaalirikoksesta he kertoivat, kun taas AAI-ryhmän lapsilla sykkeessä ei havaittu keskinäisiä eroja seksuaalirikoksen tekotapaan liittyen. Tutkimustuloksen mukaan pidettiin mahdollisena, että koiran läsnäolo lapsen oikeuspsykologisessa haastattelussa toimi suojaavana tekijänä lapsille, kun nämä toivat esiin yksityiskohtia seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Koiran rauhoittavan vaikutuksen arveltiin näkyvän myös siinä, että mitattaessa lasten haastatteluiden jälkeisiä kortisolitasoja, tutkimusryhmän lapsilla kortisolitasot olivat matalammat kuin kontrolliryhmän lapsilla. Tutkimuksen johtopäätöksissä pidettiin mahdollisena, että koira tarjosi kiintymyssuhteen kaltaista tunnekokemusta lapsille, joilla turvallista kiintymyssuhdetta ei välttämättä ollut ja vaikutti siten lasten autonomisen hermoston toimintaan rauhoittavasti. Myöhemmin on saatu saman suuntaisia tuloksia tutkittaessa koira-avusteisen työskentelyn vaikutuksia lapsilta mitattuun stressiin (Krause-Parello et al., 2018).

2.3 Koira-avusteinen haastattelu tuki negatiivisten elämäntapahtumien mieleen palauttamista

Capparellin tutkimusryhmä (2020) tutki koira-avusteisuuden vaikutuksia aikuisten haastattelukertomusten informatiivisuuteen koskien tunnepitoisia elämäntapahtumia. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa koira-avusteisen haastattelun vaikutuksista myös kertomuksen sisällön näkökulmasta, sillä aikaisempi tutkimustieto koski koiran vaikutuksia muun muassa ihmisen stressinsäätelyyn ja vuorovaikutustilanteeseen liittyen. Haastateltavat olivat opiskelijoita ja heidät jaettiin sattumanvaraisesti kahteen ryhmään. Ryhmät koostuivat koira-avusteisesti haastateltavasta (AAI) ryhmästä ja kontrolliryhmästä, jota haastateltiin ilman koira. Haastateltavia pyydettiin kertomaan sekä positiivisiksi että negatiiviksi kokemistaan tapahtumista. Tutkimuksessa mitattiin, kuinka paljon informaatiota haastateltavat pystyivät tuottamaan kielteisiksi koettuihin elämäntapahtumiin liittyen. Tutkimuksen tulos osoittaa, että koiran läsnäolo haastattelussa tuki haastateltavien kielteisiksi koettujen tapahtumien mieleen palauttamista ja he tuottivat haastattelun aikana enemmän informaatiota liittyen negatiivisiin elämäntapahtumiin, kuin kontrolliryhmän haastateltavat. Positiivisiksi koetuista elämäntapahtumista kerrottaessa vastaavanlaista eroa informaation tuottamisessa ryhmien välillä ei ollut. Tutkijat analysoivat tutkimustulosta sekä muistamisen että kertomisen näkökulmista. Tutkijat pitivät mahdollisena, että koiran läsnäolo auttoi haastateltavia rentoutumaan, mikä tutkimusten mukaan voi helpottaa todistajien muistamista. Toinen tutkijoiden esittämä näkökulma oli koiran tarjoama sosiaalinen tuki, joka saattoi tehdä haastattelutilanteesta miellyttävämmän kokemuksen ja lisätä haastateltavien avoimuutta kerrottunsa nimenomaan negatiivisiksi koettuihin tapahtumiin liittyen.

2.4 Koira-avusteinen rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa

Wahtera (2016) tutki opinnäytetyössään koiran käyttöä lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinnassa. Tavoitteena tutkimuksessa oli selvittää koira-avusteisen poliisityön toimintatapoja, etuja ja haasteita lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa. Suomessa aiheen ollessa vielä uusi Wahtera keräsi aineiston ulkomailta ja haastatteli yhdysvaltalaisia poliiseja koira-avusteisen työskentelyn kokemuksista. Haastatteluun osallistui yhteensä neljä poliisia Yhdysvalloista ja heistä jokaisella oli kokemusta koiran käyttämisestä lasten asianomistaja- ja todistajakuulusteluissa. Koiraa lapsirikostutkinnassa käyttäneet poliisit kokivat koiran käyttämisen tuoneen lisäarvoa tutkintaan. Koira vaikutti haastateltujen poliisien mukaan positiivisesti työtuloksiin ja laukaisi stressiä asiakaskohtaamisissa sekä teki poliisista helpommin lähestyttävän. Lisäksi poliisien kokemus oli, että koira paransi vuorovaikutusta lapsen kanssa ja kuulusteltavat suhtautuivat positiivisemmin kuulustelussa käymiseen. Negatiiviseksi asiaksi koettiin ainoastaan se, että heillä oli käytössään vain yksi koira. Koira-avusteista työskentelyä ei ollut haastateltavien mukaan mahdollista toteuttaa, mikäli lapsella oli allergiaa tai pelkoa koira kohtaan.

2.5 Tukikoiran hyödyntäminen lasten kuulusteluissa

Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössä (Järvilehti & Ohtonen, 2020) selvitettiin koira-avusteisen esitutinnan käytäntöjä ulkomailla sekä kokemuksia tukikoiratoimintamallin hyödyntämisen mahdollisuuksista ja tarpeellisuudesta Suomessa. Opinnäytetyö rajattiin lapsirikostutkintaan ja erityisesti lasten kuulustelutilanteisiin. Tutkimuksessa haastateltiin kahta lapsirikostutkinnassa työskentelevää poliisia ja kahta oikeuspsykologia. Haastateltavista poliiseilla oli käytännön kokemusta tukikoiran käyttämisestä lasten kuulustelutilanteissa, oikeuspsykologeilla ei kokemusta tukikoiran käyttämisestä ollut. Kaikilla haastateltavilla oli runsaasti kokemusta lasten kuulustelutilanteista, minkä pohjalta heillä oli kompetenssia arvioida tukikoiran soveltuvuutta lapsirikostutkintaan ja koiran käyttämisestä mahdollisesti aiheutuvia haasteita tai kuulustelujen kulkua haittaavia tekijöitä.

Haastateltavat kertoivat kokemustensa mukaan lasten ja nuorten jännittävän kuulustelutilannetta, ja erityisesti nuorten saattavan tuntea tilanteessa häpeää ja syyllisyyttä, mikä vaikeuttaa asioista kertomista. Arkaluonteisista ja vakavista asioista puhumista pidetään yleisestikin lapsille haastavana. Esitutinnan viiveen vuoksi tapahtumien ja kuulusteluiden välillä on voinut kulua pitkäkin aika ja kertominen voi senkin vuoksi olla vaikeaa. Nuorilla voi olla ennakoasenteita poliisia kohtaan, ja kuulusteltavilla voi olla kehityksellisiä, tunne-elämän tai mielenterveyden haasteita.

Molemmilla poliiseilla oli positiivisia kokemuksia koiran käytöstä kuulustelutilanteessa. Myös lasten oikeuspsykologisia haastatteluja tekevät psykologit arvelivat, että tukikoira voisi auttaa kuulusteluissa esiintyviin ongelmiin. Tukikoiran koettiin esimerkiksi rohkaisevan lasta tulemaan kuulusteluhuoneeseen ilman vanhempia, vaikuttavan positiivisesti kontaktin luomiseen kuulustelijan ja lapsen välillä, vähentävän pelkoa poliisia kohtaan ja näin ollen parantavan lapsen oikeusturvan toteutumista. Vastauksista nousi esille hyöty myös johdateltavuuden näkökulmasta; koiran lievittäessä stressaavaa tilannetta, stressin vaikutus johdattelualttiutta lisäävänä tekijänä vähenisi. Haastateltavien mukaan kuulusteltavien kohderyhmässä on paljon lapsia, joilla on erilaisia haasteita ja sen vuoksi tukikoiran käyttäminen voisi parantaa kuulustelun onnistumista jo pelkästään rauhoittamalla tilannetta. Haastateltavat toivat esiin, että koiran helpottaessa kuulustelun toteuttamista, se voi nopeuttaa koko esitutkintaprosessin suorittamista.

Tutkimuksessa todettiin koira-avusteisuuden olevan osa jokapäiväistä oikeuslaitosten toimintaa esimerkiksi Yhdysvalloissa, ja koira hyödynnettävän matalalla kynnyksellä myös alle 7-vuotiaiden lasten kohdalla. Opinnäytetyössä tehdyn selvityksen perusteella pidettiin tärkeänä, että tukikoiran käyttöä pilotoivia hankkeita harkittaisiin myös Suomessa.

3 KOIRA-AVUSTEISTA TYÖSKENTELYÄ SUOMESSA JA MUUALLA

3.1 Eläinavusteinen toiminta Suomessa

Green Care Finland ry kehittää luontoavusteista toimintaa hyvinvointipalveluiden yhteydessä. Yhdistys tekee uraauurtavaa työtä Suomessa eläin- ja luontoavusteisten menetelmien vakiinnuttamiseksi sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloilla. Green Care -käsite määritellään yleisellä tasolla eläimiin, luontoon ja maaseutuympäristöön liittyväksi ammatilliseksi toiminnaksi, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. (Green Care Finland ry 2021.)

Erityisesti koira-avusteisen toiminnan kehittämistyötä Suomessa edistää Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry, joka järjestää tällä hetkellä ainoana yhdistyksenä Suomessa työelämään suunnitelluille koirille muun muassa soveltuvuuskokeita. Yhdistyksen järjestämän soveltuvuuskokeen läpäisseen koiran katsotaan virallisesti olevan ominaisuuksiltaan sopiva yksilö aloittamaan omatoiminen työharjoittelu ohjaajansa kanssa. Koira ja koiran ohjaaja muodostavat työparin, eli koirakon. Viimeistään harjoittelujakson aikana ohjaaja suorittaa koira-avusteisuuden täydennyskoulutuksen. Harjoittelujaksoa ei ole ajallisesti ennalta määritetty. Harjoittelun jälkeen koirakko suorittaa vielä näyttökokeen, jonka jälkeen koira-avusteinen työskentely voi virallisesti alkaa. Yhdistys järjestää

yhteistyönä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa myös ammatillista täydennyskoulutusta sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan ammattilaisille *Koira-avusteinen kasvatus- ja kuntoutustyö* -opintojen muodossa. Soveltuvuuskoe suositellaan käytäväksi ennen opintojen aloittamista, ja niiden katsotaan täydentävän toisiaan koira-avusteista työskentelyä suunniteltaessa. (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry 2021.)

Edellä mainittujen yhdistysten ja muun edistämistyön lisäksi Suomessa on tammikuussa 2022 perustettu eduskuntaan eläinavusteinen työryhmä eläinavusteisen työskentelyn tunnettavuuden lisäämiseksi ja aseman vakauttamiseksi. Eduskunnan työryhmän tehtävänä on lisäksi aiheeseen liittyvän koulutuksen lisääminen, tutkimuksen tukeminen sekä eläinavusteiseen työskentelyyn liittyvien väärrien ennakkoluulojen poistaminen.

3.2 Koira-avusteisen työskentelyn käytänteitä sekä pilotteja

HUS Lastenpsykiatria otti koira-avusteiset menetelmät virallisesti käyttöön osaksi hoitomuotoja lokakuussa 2020 (HUS 2020). Ennen koira-avusteisuuden virallista käyttöönottoa lastenpsykiatrialla toteutettiin koira-avusteisten menetelmien kokeiluhanke vuonna 2019. Kokeiluhankkeessa tarkasteltiin koira-avusteista työskentelyä osana moniammatillista hoitoa ja kuntoutusta. Työskentelyn kohdeyhmänä olivat 7–13-vuotiaat lapset, ja koira-avusteisia menetelmiä kokeiltiin osana toimintaterapeuttisia ryhmätoimintoja sekä yksilöterapiatilanteita. (Vähä-Aho 2020, Hautamäki ym. 2021.)

HUS Lasten silmätautien poliklinikalla on toteutettu koira-avusteisten menetelmien pilotti vuonna 2018. Koska silmätutkimuksen vievät aikaa, ja esimerkiksi mustuaisia laajentavien silmätippojen vaikutusta täytyy odottaa, haluttiin poliklinikalle tuoda koira lieventämään lasten jännitystä sekä siirtämään ajatuksia pois tutkimuksista ja odottamisesta. Menetelmänä pilotissa käytettiin koiravierailuja, jotka toteutettiin yhteistyössä Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry:n kanssa. (Husari 2019, Hautamäki ym. 2021.)

Vanhan Vaasan sairaalassa oikeuspsykiatrialla vaikeahoitoisten ja oikeuspsykiatristen potilaiden kanssa työskentelevä toimintaterapeutti Piia Kiuru on tehnyt koira-avusteista toimintaterapiaa osana moniammatillista hoidon suunnittelua ja kokonaisuhoitoa vuodesta 2014 lähtien. Koira-avusteinen toimintaterapia on säännöllistä, suunnitelmallista, tavoitteellista ja dokumentoitua. Erityisen toimivaksi eläinavusteinen työskentely on todettu silloin, kun potilaalla on ollut vaikeuksia motivaatioon, yhteistyöhön, käyttäytymisen säätelyyn tai vuorovaikutustaitoihin liittyen. Esimerkkinä käytännön työssä nousi esiin muun muassa potilaan harha-aistimusten lievittyminen koira-avusteisen työskentelyn aikana, kun muutoin potilaalla oli aistiharhoja jatkuvasti valveilla ollessaan. (Kiuru 2020.) Vanhan Vaasan sairaalassa on otettu käyttöön myös koira-avusteinen psykoterapia (Vasabladet 2021).

Oulun kriisikeskuksessa koira on ollut kriisityöntekijän työparina vuodesta 2019 lähtien. Kriisikeskuksen asiakkaina on muun muassa psyykkistä, fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa kohdanneita ihmisiä. Kriisityöntekijä on kokenut koira-avusteisen työskentelyn seuraavalla tavalla: ”Kun asiakas on kriisin keskellä, tunteet nousevat helposti pintaan. Tällöin lemmikki – tässä tapauksessa koira – voi toimia tilanteessa rauhoittavana elementtinä. Koiran läsnäolo toimii myös hyvänä keskustelunavaajana, jos asiakasta jännittää tulla vastaanotolle.” (Harper 2020.)

Ruotsissa Uppsalan lastensairaalassa sairaalakoiratoiminnan yhteydessä on tutkimuksen perusteella todettu koira-avusteisen terapian olevan sopiva lääketieteellistä hoitoa täydentävä hoitomuoto lastensairaalassa (Lindström Nilsson et al., 2019). Uppsalassa otettiin ensimmäinen virallinen sairaalakoirakäyttöön vuonna 2016 ja toiminta on vakiintunut osa lastensairaalan toimintaa (Sandow 2019).

Yhdysvalloissa UCLA magneettisairaalassa on toteutettu eläinavusteista toimintaa vuodesta 1994 lähtien. Toiminta koostuu pääasiassa vapaaehtoistoimintaan perustuvasta koiravierailuista sekä lapsi-että aikuispotilaille. (UCLA 2021.)

3.3 Koiria oikeussaleissa ja Barnahus-keskuksissa Yhdysvalloissa

Ellen O’Neill Stephens piti Euroopan komission konferenssissa (EU 2018) esityksen, jonka mukaan Yhdysvalloissa oikeussalikoerien käytöllä tavoitellaan inhimillisempää oikeusprosessia erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden osalta. Oikeussalikoiria käytetään siten, että tukikoira on mukana todistajanaitiossa ja asianosainen saa antaa lausuntonsa pitäen samalla koiran hihnassa kädessään tai silittämällä koira. Koiran on todettu rauhoittavan tilannetta sekä tuovan etenkin lapsille turvaa esimerkiksi ristikuulustelutilanteessa. Tärkeänä lähtökohtana koiraä käytettäessä on, ettei se saa häiritä tai keskeyttää oikeudenkäyntiä. O’Neill Stephens on perustanut Yhdysvalloissa ja Kanadassa toimivan järjestön Courthouse Dogs foundation, joka koordinoi tukikoira-toimintaa. Koirat käyvät kaksivuotisen koulutuksen ja työskentelevät koulutetun ohjaajan vastuulla. Raportin mukaan Yhdysvalloissa ja Kanadassa oli käytössä yhteensä 195 oikeussalikoira.

Raportin mukaan O’Neill Stephens tuo esille, että vaikka *Barnahusit* ja *Child Advocacy Centerit* on suunniteltu nimenomaan lapsiystävällisiksi, on niiden silti todettu aiheuttavan lapsille jännitystä tai ahdistusta, mikäli lapsi tietää tulevansa keskustelemaan tuntemattoman aikuisen kanssa ilman vanhempien läsnäoloa. USA:ssa *Child Advocacy Centereissä* on otettu käyttöön koira-avusteisia menetelmiä niin oikeuspsykologien kuulemisten kuin lapselle järjestettyjen terapeuttien tukikäyntien yhteyteen koiran rauhoittavan vaikutuksen vuoksi. Keskuksissa on todettu, että koiran hyödyntäminen asiakasprosessissa työskentelyn alusta lähtien voi vaikuttaa lapsen tunnetilaan esimerkiksi vähentämällä ahdistusta ja lisäämällä innostusta sekä lievittämällä lapsen kokemaa stressiä.

O’Neill Stephensin mukaan Yhdysvalloissa käytetään tukikoiria myös lasten somaattisissa tutkimuksissa stressin ja jännityksen lievittämiseksi. Tutkimuksen aikana lapsen on mahdollista pitää koiran hihnasta kiinni, minkä on koettu vähentävän tutkimukseen kuluvaan aikaan puoleen siitä mitä se on ollut ilman koira. Koiran läsnäolon on myös koettu tekevän tutkimustilanteesta lapselle miellyttävämmän.

4 ELÄINAVUSTEINEN TYÖSKENTELY KÄYTÄNNÖSSÄ

4.1 Ohjaajan vastuut

Ammatillisuus

Koiran ohjaajan, eli työntekijän vastuulla on huolehtia ammattieettisten ohjeiden ja säännösten noudattamisesta. Ammatilainen vastaa myös omasta ohjausosaamisestaan, osaamisen ylläpitämisestä ja osaamisen kehittämisestä. Jotta eläinavusteista työskentelyä voidaan pitää vastuullisena työmenetelmänä, on koiran ohjaajan ymmärrettävä työskentelyyn liittyvät vastuut ja velvollisuudet. Ammatilliseen ja vastuulliseen työskentelyyn sisältyy myös työskentelyn dokumentointi ja toiminnan tavoitteellisuus sekä tavoitteiden arviointi. (Kihlström-Lehtonen 2019, Hautamäki ym. 2021.)

Työntekijän vastuulla on huomioida työyhteisönsä jäsenet, keskustella yhteisistä toimintatavoista ja -ohjeista niissä työpisteissä, joihin koira-avusteista työskentelyä suunnitellaan. Erityistä huomiota on syytä kiinnittää mahdollisiin eläimeen kohdistuviin allergioihin ja pelkoihin. Työpaikalla voi olla tarpeen käydä keskustelua työympäristön tai käytäntöjen muokkaamiseksi siten, että kaikkien osapuolten toiveet ja tarpeet tulevat huomioiduksi. Organisaation näkökulmasta yleensä jonkinlainen riskianalyysi tai -kartoitus on hyvä olla tehtynä ennen uudenlaisen toiminnan aloittamista (ks. luku 4.2). Vakuutusten kattavuus ja voimassaolon varmistaminen koiran kanssa työskentelyyn liittyvien erityispiirteiden vuoksi on koiran ohjaajan tehtävä. Tietyissä työskentely-ympäristöissä koiran ohjaajalla on oltava ajantasainen tieto yleisimmistä ko. ympäristön zoonooseista sekä niiden tarttumistavoista ja ennaltaehkäisystä. (Kihlström-Lehtonen & Säkkinen 2019.) Ruokaviraston ja THL:n yhteistyöelin Zoonosikeskus⁴ seuraa ja kokoaa verkkosivuilleen ajankohtaista tietoa zoonooseista, niiden aiheuttajista ja esiintyvyydestä Suomessa.

Asiakas

Asiakkaan näkökulman huomioiminen edistää turvallista, luotettavaa ja vastuullista työskentelyä. Esimerkiksi asianmukainen ja riittävä tiedottaminen sekä ohjeistus ovat asiakasturvallisuuden peruslähtökohtia. Asiakkaan oikeuksiin kuuluu saada valita osallistumisesta eläinavusteiseen työskentelyyn vapaaehtoisesti ja eläinavusteisuuden sopivuutta asiakkaalle tulee aina harkita etukäteen yksilöllisesti. Asiakkaan subjektiivinen kokemus on tärkeää huomioida, kun työskentelylle asetetaan tavoitteita ja kun toiminnasta kerätään hyötyjä ja mahdollisia haittoja. Asiakasturvallisuus on suureksi osaksi huolellista suunnittelua ja avointa viestintää. (esim. Kihlström-Lehtonen 2019.)

Koira

Ammatillinen eläinavusteinen työskentely on turvallista ja kestävää myös eläimen näkökulmasta. Asiakasturvallisuuden rinnalla on huomionarvoisen tärkeää huolehtia eläimen turvallisuudesta, eikä eläinavusteinen työskentely siksi sovi esimerkiksi henkilölle, joka saattaa olla väkivaltainen eläintä kohtaan. Eläimen turvallisuuden varmistamisessa paras keino on - jo edellä mainittu - huolellinen suunnittelu.

Koiran ajatellaan soveltuvan työskentelyn harjoittamiseen sen läpäistyä virallisen soveltuvuustestauksen. Hyväksytty koetulos oikeuttaa työskentelyyn koiran kanssa ns. harjoittelukoiraakko. Ajallisesti määrittelemättömän harjoittelujakson jälkeen, kun ohjaaja on suorittanut täydennyskoulutuksen ja koira on suorittanut työnäytön, voidaan koiraakko kutsua virallisesti kasvatus- ja kuntoutuskoiraakoksi⁵. Koiran soveltuvuuden testaamisen lisäksi on tärkeää huomioida koiran hyvinvointi niin työskentelyn aikana kuin vapaa-ajalla. Koiran on saatava riittävästi lepoa ja palautumisaikaa. Koiran työ-

4 <https://www.ruokavirasto.fi/zoonosikeskus/>

5 <http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/koira-tyoparina/polku-kasvatus-ja-kuntoutuskoiraakoksi/>

päivät on suunniteltava siten, että koiran stressinsietokyky kestää kuormituksen. Koiran hyvinvoinnista ensisijainen vastuu on koiran ohjaajalla, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi koiran terveydestä, puhtaudesta ja viihtymisestä huolehtiminen kuuluvat ohjaajan tehtäviin arjessa koiran kanssa. (Kihlström-Lehtonen & Säkkinen 2019, Hautamäki ym. 2021.)

Nykykaikaisten koiran kouluttamiseen liittyvien suositusten mukaan Suomessa koulutettavat koirat on koulutettava positiivisen vahvistamisen keinoin (Poliisiammattikorkeakoulu 2022, Pärssinen 2021) (Kuva 1). Positiivisella vahvistamisella tarkoitetaan käytännössä kaikkea sellaista kouluttamista, missä koira saa palkkion eli vahviteen toimiessaan halutulla tavalla, eikä koira ohjata kivulla tai pelolla. Riippuen koiran tulevista työtehtävistä, koiran koulutustarpeet voivat vaihdella suuresti vapaamuotoisesta rauhallisesta läsnäolosta vaativaakin tottelevaisuutta edellyttäviin ”temppeihin”. Lisäksi koiran kanssa työskentelevän on tunnettava koira sekä osattava tunnistaa koiran stressiä ja muuta elekieltä, jota esimerkiksi työskentelyn tauotus ja ennakointi onnistuvat.

Kuva 1. Soveltuvuuskokeen suorittanut Jope-koira. Kuvan lähde: Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry.

4.2 TYÖSKENTELYYN VAADITTAVAT SUUNNITELMAT

Infektioiden torjunta

Oulun yliopistollisen sairaalan (OYS) infektioiden torjuntayksiköltä pyydettiin kannanottoa koiran käyttämisestä OYSin lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikön tiloissa Kastellin tutkimuskeskuksessa. Kannanoton mukaan koiran läsnäololle ei ole estettä, mutta toimintaan annettiin kuitenkin ohjeita ja suosituksia liittyen koiraan, asiakkaisiin ja käytettäviin työskentelytiloihin.

Kannanoton mukaan koiran tulee olla koulutettu tai kouluttautumassa kyseiseen tehtävään, rokotettu ja madotettu, sisäsiisti, puhdas, käyttää töissä ollessaan työliiviä (informoi ulkopuolisia koiran läsnäolon tarkoituksesta) ja koiran kynsien tulee olla siistit. Koira-avusteiseen työskentelyyn osallistuvia asiakkaita tulee ohjeistaa hyvään käsihygieniaan ennen ja jälkeen työskentelyn. Infektioiden torjuntayksikön suositus on, etteivät henkilöt, joilla on todettu alentunut immuunivaste, osallistu koira-avusteiseen työskentelyyn. Infektioiden torjunta suosittelee kannanotossaan, että työskentelyn jälkeen huoneen kosketuspinnat pyyhitään yleispuhdistusaineella, minkä lisäksi koiran eritteet tulee poistaa välittömästi kloori 1000 ppm:llä.

Tila- ja kulkuväyläsuunnittelu

Koiran työskentelyä varten sovitaan etukäteen ja perustellusti rajattu alue ja kulkureitti, joita koira voi käyttää. Koiran työskentelyn jälkeen tilat, joissa koira on viettänyt aikaa, siivotaan huolellisesti. Koiran käyttämät tilat on hyvä olla mahdollisimman lähellä sisäänkäyntiä, jottei koira joudu siirtymään pitkien käytävien kautta tai sellaisten osastojen läpi, joihin eläimillä ei ole pääsyä. Pääsääntöisesti vältetään esimerkiksi rakennusten läpi kävelyä ja koiran kanssa kuljetaan mahdollisuuksien mukaan ulkokautta.

Koiran käyttämät tilat yksikössä tarkastetaan ja tarvittaessa niitä muokataan ominaisuuksiltaan sopivimmiksi. Esimerkiksi koiran käyttämästä huoneesta on järkevää minimoida tekstiilit, jotta siivous on helpompaa ja allergeeneja jää tilaan vähemmän. Puhtaanapitoasioista on syytä sopia erikseen siivouspalveluiden kanssa.

Omaevalvontasuunnitelma

Ennen työskentelyn aloittamista tehdään omaevalvontasuunnitelma ohjaamaan työskentelyä.

Taulukko 1. Esimerkki omaevalvontasuunnitelmasta (OYS)

Yksikkö	Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikkö, OYS
Vastuuhenkilö	Anna Niemi, sosiaalityöntekijä/ hanketyöntekijä
Koiran kanssa työskentelevien ammattinimikkeet	sosiaalityöntekijä, psykologi, poliisi
Vaativuudet koiravusteisen työskentelyn toteuttamiseksi	Ohjaajan perehtyneisyys (Green Care -opinnot) Koiraläpäisytestin soveltuvuuskokeen Omaevalvontasuunnitelma Riskikartoitus
Koiravusteisen työskentelyn käyttötarkoitus	Lisätä oikeuspsykologisen haastattelun lapsistävällisyyttä
Kenelle koiravusteinen työskentely ei sovi?	Ei sovellu voimakkaasti allergisille henkilöille Ei sovellu, mikäli lapsi/ perhe ei halua Ei sovellu, mikäli lapsi pelkää koiraa
Mitkä ovat keskeisiä riskejä, ja millä toimenpiteillä niitä aiotaan hallita?	Ks. riskikartoitus
Miten henkilöstö on perehdytetty koiravusteisen työskentelyn käytäntöihin?	Yhteinen ohjeistus -tilaisuus henkilöstölle ko. yksiköissä Kirjallinen tiedote ja ohjeistus yksiköissä
Miten asiakkaiden suostumus koiravusteiseen työskentelyyn todennetaan?	Suostumuslomake
Missä vaiheessa?	Ennen työskentelyn aloittamista
Mihin suostumus tallennetaan?	Asiakastietojärjestelmään
Millaisissa tapauksissa koiravusteinen työskentely keskeytetään?	Mikäli lapsi satuttaa koiraa Mikäli lapselle tulee voimakas allerginen reaktio Mikäli lapsi haluaa keskeyttää Mikäli koiraa ei ole halukas työskentelyyn
Miten asiakasta etukäteisohjeistetaan?	Tiedote
Miten ammattilaisia ohjeistetaan?	Tiedote
Miten työskentelyä mitataan?	Kysely (esim. asiakas, työntekijät)
Miten työskentelystä hankitaan palautetta?	Kysely (esim. asiakas, työntekijät)
Raportointi ja jatkokehittäminen	Hankeraportti, OYS/ Barnahus -hanke

Riskikartoitus

Koira-avusteiseen työskentelyyn liittyvät riskit arvioidaan systemaattisesti etukäteen niiden vähentämiseksi ja hallitsemiseksi.

Taulukko 2. Esimerkki riskikartoituksesta (OYS)

Riski	Vaikutukset	Toden- näköisyys	Seuraus- vaikutus	Riski	Ehkäisevät toimenpiteet
Koira näykkäisee tai puree asiakasta/ työntekijää/ muuta osallista	1) Henkilöä sattuu ja/ tai saa fyysisen vamman 2) Menetelmän tuloksellisuus heikkenee tai menetelmällä on negatiivinen vaikutus 3) Henkilö alkaa pelätä koiria	Epätoden- näköinen	Vakava	Merkittävä	1) Koira on testattu, koulutettu ja soveltuva tehtävään 2) Koiraa ei jätetä valvomatta asiak- kaiden kanssa samaan tilaan 3) Koiran ohjaaja ennakoii koiran kannalta haasteelliset tilanteet ja on ohjeistanut muita, miten koiran kanssa toimitaan 4) Koiralla on mahdollisuus poistua tilanteesta ja lepopaikka saatavilla 5) Kipeää tai sairasta koiraa ei tuoda töihin
Koira raapaisee asiakasta/ työntekijää/ muuta osallista	Henkilöä sattuu ja/ tai saa haavan tai mus- telman (infektioportti mahdollinen)	Epätoden- näköinen	Haitallinen	Kohtalainen	1) Koira on testattu, koulutettu ja soveltuva tehtävään 2) Koiran kanssa työskentelyä suun- nitellaan etukäteen ja asiakasta ohjataan toimimaan koiran kanssa 3) Koiran ohjaaja huolehtii koiran kynsien huollosta: lyhentämisestä ja siistinä pitämisestä
Koira kaataa asiakkaan/ työntekijän/ muun osallisen	Henkilöä sattuu ja / tai saa fyysisen vamman	Epätoden- näköinen	Haitallinen	Kohtalainen	1) Koira on testattu, koulutettu ja soveltuva tehtävään 2) Koiran kanssa työskentelyä suun- nitellaan etukäteen ja asiakasta ohjataan toimimaan koiran kanssa
Asiakas/ työntekijä/ muu osallinen saa allergisen reaktion koirasta	Henkilö saa hengitys- tieoireita/ ihottumaa/ vakavan allergisen reaktion	Mahdollinen	Haitallinen	Kohtalainen	1) Koiran työskentelystä tiedote- taan riittävästi ja etukäteen sekä asiakkaita että henkilökuntaa 2) Koiran liikkuminen rajoitetaan vain tietyille alueille 3) Koira-avusteiseen työskentelyyn osallistuvilta kysytään aina koira- allergiasta ja tarvittaessa ohjataan ottamaan allergialääke etukäteen 4) Tilan siivouksesta huolehditaan aina tarkoin työskentelyn jälkeen 5) Yksikössä on käytettävissä anti- histamiinia ja kortisonia
Asiakas/ työntekijä/ muu osallinen pelkää koiraa	1) Henkilö ahdistuu 2) Asiakaskokemus/ Työhyvinvointi heik- kenee	Epätoden- näköinen	Haitallinen	Vähäinen	1) Koiran työskentelystä tiedote- taan riittävästi ja etukäteen sekä asiakkaita että henkilökuntaa 2) Koiran liikkuminen rajoitetaan vain tietyille alueille 3) Koira-avusteiseen työskente- lyyn osallistuvilta kysytään aina halukkuudesta osallistua koira- avusteiseen työskentelyyn

5 LOPUKSI

Tämänhetkisen tutkimustiedon valossa eläinavusteisuudella asiakastyössä voidaan saavuttaa positiivisia vaikutuksia asiakkaan kokeman stressin osalta sekä tunteiden säätelyn ja vuorovaikutuksen helpotumisen osalta. Alustavia tutkimustuloksia on saatu myös siitä, että koiran käyttäminen rikostutkinnassa suoritettavissa kuulusteluissa rentouttaa asiakasta ja parantaa kontaktin luomista asiakkaaseen, mikä voi lisätä kertomuksen luotettavuutta ja helpottaa asioiden mieleen palauttamista.

Suomessa eläinavusteisia työskentelymenetelmiä on vakiintuneesti käytössä sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloilla mutta oikeusprosesseissa eläinavusteisuus on vielä varsin uusi asia. Oikeussalikoiran käyttäminen on käytäntönä vakiintunut oikeastaan vasta Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Suomessa poliisi on käyttänyt koiria jonkin verran lapsirikostutkinnassa lasten kuulusteluissa, mutta tutkimusta ja dokumentoituja kokemuksia aiheesta tarvitaan edelleen. Tämän selvityksen valmistuessa Euroopassa (esim. Irlanti, Espanja) on käynnissä tai suunnitteilla useampi Barnahus-pilotti koira-avusteisen oikeusprosessin (ml. lasten asianomistaja- ja todistajankuulustelut) osalta, mutta näistä ei ole vielä olemassa dokumentoituja tuloksia. Suomessa koira-avusteisuutta oikeuspsykologisissa haastatteluissa pilotoidaan ensimmäisenä Oulussa osana Barnahus-hanketta.

Oulun yliopistollisen sairaalan lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikössä on käynnissä pilotti, jossa testataan koira-avusteista interventiota lapsirikostutkinnassa lasten asianomistajakuulusteluissa (oikeuspsykologinen haastattelu). Pilotin ensimmäinen vaihe on koiran työharjoittelu, joka on tämän selvityksen valmistumisen aikaan kesken ja koira koulutetaan vielä työympäristöönsä. Työharjoitteluvaiheen aikana koiran kanssa harjoitellaan siltä tulevassa työssä vaadittavia taitoja ja rekonstruoidaan aluksi kuulustelutilanteita. Suunnitelmana pilotin seuraavassa vaiheessa on testata koira-avusteisuutta osana esitutkintaa aluksi nuoruusikäisten kohderyhmän osalta.

Suomessa voitaisiin pohtia tukikoiraikäntänteiden vakiinnuttamista sekä rakenteiden ja koirien koulutusprosessien kehittämistarpeita liittyen tukikoira-toimintaan rikos- ja oikeusprosessien kontekstissa. Tukikoira-toiminta voi olla tarkoituksenmukaista pitää erillään poliisikoira-toiminnasta sen perinteisesti mielletyn käyttötarkoituksen vuoksi, mutta niin poliisikoirien kuin opas- ja avustajakoirien koulutusprosesseissa voisi olla arvokasta yhteistä kosketuspintaa tukikoirien kouluttamisen kehittämisessä. Lisäksi tutkimusta voitaisiin tehdä kokemuksista koiran käyttämisestä haastattelutilanteissa, esimerkiksi siitä näkökulmasta, miten tukikoira ja koiran ohjaaja vaikuttavat läsnäolollaan haastattelutilanteeseen. Hankkeen aikana kirjoitetaan raportti, jossa esitellään pilotin tulokset.

LÄHTEET

- Beetz A., Uvnäs-Moberg K., Julius H., Kotrschal K. 2012a: Psychosocial and Psychophysiological Effects of Human-Animal Interactions: The Possible Role of Oxytocin. *Front Psychol.*, vol. 3: 234. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3408111/pdf/fpsyg-03-00234.pdf> katsottu 4.3.2022.
- Beetz A., Julius H., Turner D., Kotrschal K. 2012b: Effects of Social Support by a Dog on Stress Modulation in Male Children with Insecure Attachment. *Front Psychol.*, vol. 3:352. https://www.researchgate.net/publication/233539668_Effects_of_Social_Support_by_a_Dog_on_Stress_Modulation_in_Male_Children_with_Insecure_Attachment katsottu 16.10.2020
- Capparelli A., Miller Q., Wright D., London K. 2020: Canine-Assisted Interviews Bolster Informativeness for Negative Autobiographical Memories. *Psychological Reports*, vol. 123(1). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0033294119851803> katsottu 2.5.2022.
- European Commission 2018: Report. Child friendly justice and integrated child-protection systems — lessons learned from EU projects. Date: 25-26 June 2018. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/chfj_report_dgt_final.pdf
- Germone MM & Gabriels RL & Guérin NA & Pan Z & Banks T & O’Haire ME 2019: Animal-assisted activity improves social behaviors in psychiatrically hospitalized youth with autism. *Autism* 2019; 23 (7): 1740–1751.
- Green Care Finland ry -verkkosivut: <https://www.gcfinland.fi/> katsottu 8.4.2021.
- Harper, Tiina 2020: Kriisikoira kohtaa jokaisen asiakkaan varauksettomalla rakkaudella - staffi MaiMai lohduttaa pelkällä läsnäolollaan. *Seura* 10.2.2020. <https://seura.fi/ilmiot/lemmikit/kriisikoira-maimai/>
- Hautamäki L. & Ramadan F. & Vilhunen T. 2021: Millainen on hyvä eläinavusteinen interventio? Käsikirja eläinavusteisten menetelmien laadukkaaseen toteuttamiseen eri toimintaympäristöissä. *Kuntoutusta kehittämässä* 29. Kela. Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/331626/Kuntoutustakehittamassa29_saavutettava.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hediger K. & Wagner J. & Künzi P. & Haefeli A. & Theis F. & Grob C. & Pauli E. & Gerger H. 2021: Effectiveness of animal-assisted interventions for children and adults with post-traumatic stress disorder symptoms: a systematic review and meta-analysis, *European Journal of Psychotraumatology*, vol. 12:1.
- Karlsson, Mirja 2019: Koira helpottaa pienten silmäpotilaiden odotusta. *Husari* 1/2019. http://niinidigi.kopioniini.fi/Husari12019/page_1.html
- Kihlström-Lehtonen, H. & Säkkinen, K. 2019: Koira-avusteinen työskentely Suomessa osana eläinavusteisia interventioita. Teoksessa Ylilauri, Martta & Yli-Viikari, Anja 2019: Kohti luonnollista hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen (s. 145-159). Vaasan yliopisto. Levón-instituutin julkaisuja 143.
- Kiuru, Piia 2020: Haastattelu 5/2020. Vanhan Vaasan Sairaala.
- Koirat kasvat- ja kuntoutustyössä ry -verkkosivut: <http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/kkktry/> katsottu 8.4.2021.
- Krause-Parello, Cheryl A. & Friedmann Erika 2014: The Effects of an Animal-Assisted Intervention on Salivary Alpha-Amylase, Salivary Immunoglobulin A, and Heart Rate during Forensic Interviews in Child Sexual Abuse Cases, *Anthrozoös*, 27:4.
- Krause-Parello, Cheryl A. & Gulik, Elsie E. 2015: Forensic Interviews for Child Sexual Abuse Allegations: An Investigation into the Effects of Animal-Assisted Intervention on Stress Biomarkers, *Journal of Child Sexual Abuse*, vol. 24:8.
- Krause-Parello, Cheryl A. & Thames, Michele & Ray, Colleen M. & Kolassa, John 2018: Examining the Effects of a Service-Trained Facility Dog on Stress in Children Undergoing Forensic Interview for Allegations of Child Sexual Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, vol. 27:3.
- Lindström Nilsson, M. & Funkquist, E-L. & Edner, A. & Engvall, G. 2020: Children report positive experiences of animal-assisted therapy in paediatric hospital care. *Acta Paediatrica*. 2020 vol. 109: 1049– 1056. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/apa.15047> katsottu 29.11.2022.
- Martin, Francois & Farnum, Jennifer 2002: Animal-assisted therapy for children with pervasive developmental disorders. *Western Journal of Nursing Research*, vol. 24:6. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/019394502320555403?url_ver=Z39.88-2003&rft_id=ori:rid:crossref.org&rft_dat=cr_pub%20%20pubmed katsottu 29.11.2022.
- O’Haire ME, Guérina NA, Kirkham AC 2015: Animal-Assisted Intervention for trauma. A systematic literature review. *Frontiers in Psychology* 2015; 6: 11–21.
- Ohtonen, Mira & Järvillehti, Tommi 2020: Tukikoiran hyödyntäminen lasten kuulusteluissa. Poliisiammattikorkeakoulu.
- Parish-Plass, Nancy 2008: Animal-Assisted Therapy with Children Suffering from Insecure Attachment Due to Abuse and Neglect: A Method to Lower the Risk of Intergenerational Transmission of Abuse? *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, vol. 13:1.

LIITTEET

Liite 1. OYSin infektioiden torjuntayksikön kannanotto

12.5.2021

Viikkokokous

Aika: 12.5.2021
Paikka: ITY
Läsnä: Teija Puhto, Niina Kerttula, Emmi Puusti, Saana Koskela, Sirpa Ukkola, Raija Järvinen, Tuula Keränen, Henna Laurila ja Jatta Holappa

1. Koiran läsnäolo OYSin lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikössä

Anna Niemeltä, lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksiköstä on tullut pyyntö ottaa kantaa infektioiden torjunnan näkökulmasta koiran käyttämiseen alaikäisten ”kuulusteluissa” helpottamaan lasten ja nuorten oloa sekä auttamaan keskustelemaan potentiaalisesti stressaavassa tilanteessa. Lasten ja nuorten oikeusyksikkö on mukana valtakunnallisessa Barnahus-hankkeessa, jonka yhtenä tavoitteena on lisätä alaikäisiin kohdistuvien rikosprosessien lapsiystävällisyyttä. Fyysisesti yksikkö sijaitsee Kastellin tutkimuskeskuksessa.

Keskusteltiin ja päädyttiin siihen, että infektioiden torjunnan näkökulmasta ei ole estettä koiran läsnäoloon alaikäisten ”kuulusteluissa” Kastellin tutkimuskeskuksessa. Aikaisemmin olemme tehneet linjauksen, että terapiakoira ei käytetä Oulun yliopistollisen sairaalan tiloissa.

Koiran tulee olla

- koulutettu tai koulutautumassa kyseiseen tehtävään (esim. Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry:n järjestämät koulutukset)
- rokotettu ja madotettu
- sisäsiisti
- töissä ollessaan koira käyttää työliiviä. Työliivi informoi ulkopuolisia koiran läsnäolon tarkoituksesta sairaalassa (esim. virallinen Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry:n työliivi)
- kynnet lyhyet (leikattu)
- terapiaa edeltävänä päivänä pesty

Kaikkia terapiaan osallistuvia tulee ohjeistaa hyvään käsihygieniaan. Kädet tulee desinfioida aina ennen ja jälkeen koiraterapian. Terapian jälkeen hoituhuoneen kosketuspinnat pyyhitään yleispuhdistusaineella. Eritteet poistetaan heti kloori 1000ppm:llä

Mikäli potilaalla on alentunut immuunivaste joko perustautiin (esim. maligniteetit) tai hoitoon (esim. sytostaatit, korkea- annos steroidi) liittyen ei koira-avusteista terapiaa suositella. Yksikössä tulee huomioida myös muiden potilaiden koira-allergiat.

